

شرح درس: نظریه های فرهنگی

دوره کارشناسی ارشد مطالعات فرهنگی

محمد سعید ذکابی

zokaei@atu.ac.ir Saeed.zokaei@gmail.com

مطالعات فرهنگی به مثابه حوزه ای بین رشته ای تلاقی فرهنگ و قدرت در سطوح متنوع آن در زندگی روزمره را موضوع مطالعه خود قرار داده و با فراتر رفتن از تلقی های نخبه گرایی از فرهنگ بدنبال تحلیل تولید، مصرف و بازنمایی آن در سطوح و میدان های مختلف زندگی اجتماعی است. به کارگیری مفاهیم، رویکردها و ابزارها (سازه های) تحلیلی از طیف متنوع رشته ای علوم انسانی و اجتماعی ظرفیت و انعطاف پذیری زیادی به این حوزه در تحلیل اهمیت فرهنگ در جامعه معاصر بخشیده است. هدف از این درس آشنا ساختن دانشجویان با مبانی، منطق و رویکرد معرفت شناختی مطالعات فرهنگی، سنت های نظری فعال و تاثیر گذار آن و نیز معرفی تجربی و کاربردی برخی از قلمروهای موضوعی مهم و جدیدتر آن در متن جامعه ایران است. انتظار می رود آشنایی دانشجویان این درس با چشم انداز تحلیلی این سنت مهارت های تحلیلی آنها در توجه به مقوله فرهنگ و مناسبات پیچیده آن در جامعه ایران را ارتقا دهد.

چهارچوب مباحث و منابع مربوط به جلسات درس:

جلسه اول: مقدمه و مرور مباحث دوره

جلسه دوم: چرخش فرهنگی در علوم اجتماعی

رورتی، ریچارد (۱۳۹۹) مقدمه چرخش زبانی، ترجمه حسن شیرازی، نشر شب خیز
لفور، آندره (۱۳۹۴) چرخش فرهنگی در مطالعات ترجمه، ترجمه مزدک بلوری، نشر قطره
هیچکاک، لوییس (۱۳۹۶) نظریه های مطالعات کلاسیک، ترجمه ع. کریم زاده و ح. صبوری پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
کریم زاده، عبدالله (۱۳۹۸) شناخت گفتمانی فضای مجازی، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی

جلسه سوم و چهارم: آشنایی با مطالعات فرهنگی (مفاهیم و مسائل و سنت ها) (دو جلسه)

رایان، مایکل (۱۴۰۱) مطالعات فرهنگی: مقدمه ای کاربردی، ثالث
ایگلتون، تری (۱۳۸۶) ایده فرهنگ، ترجمه علی ادیب زاده: حرفه هنرمند
روجک، کریس (۱۳۹۰) مطالعات فرهنگی، ترجمه پرویز علوی، ثانیه
دیورینگ، سایمون، مطالعات فرهنگی، ترجمه نیما ملک محمدی و شهریار وقفی پور: تلخون
ادگار، اندرو و سجویک، پیتر (۱۳۸۸) مفاهیم کلیدی در نظریه فرهنگی، ترجمه ناصر الدین تقویان، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی
ادگار، اندرو، سچ ویک، پیتر (۱۳۸۸) متفکران برجسته نظریه فرهنگی، آگه
بارکر، کریس (۱۳۹۰) مطالعات فرهنگی: نظریه و عمل، ترجمه مهدی فرجی و حمیده نفیسی، پژوهشکده مطالعات فرهنگی
ویلیامز، ریموند (۱۳۹۶) جامعه شناسی فرهنگ، ترجمه حسن چاوشیان، پژوهشگاه فرهنگ هنر و ارتباطات

جلسه پنجم: مطالعات فرهنگی در بریتانیا:

محمدی، جمال (۱۳۸۸) (گردآوری و ترجمه) در باره مطالعات فرهنگی، نشر چشمه
تامپسون، ا. (۱۳۹۶) {۱۹۶۳} تکوین طبقه کارگر در انگلستان، ترجمه محمد مالجو، آگاه
ویلیامز، ریموند (۱۳۹۶) جامعه شناسی فرهنگ، ترجمه حسن چاوشیان، پژوهشگاه فرهنگ هنر و ارتباطات
ویلیامز، ریموند (۱۳۹۷) فرهنگ و جامعه، ترجمه علی اکبر معصوم بیگی و نسترن موسوی، نگاه

Turner, G. (1990) **British cultural studies**

Holmwood, J. & Scott, J. (2014) (eds.) **The Palgrave handbook of sociology in Britain**

جلسه ششم: مطالعات فرهنگی در ایران و کشورهای پیرامونی

ذکایی، محمد سعید (۱۳۹۲) مطالعات فرهنگی دانشگاهی در ایران: دستاوردها، چالش ها و افق ها. فصلنامه
تحقیقات فرهنگی، دوره ششم، شماره ۱. صص: ۱-۲۲
ذکایی، محمد سعید (۱۴۰۱) آموزش مطالعات فرهنگی در ایران: موانع، فرصت ها و تجارب، فصلنامه تحقیقات
فرهنگی، دوره ۱۵، شماره ۳، صص ۱-۲۹.
کاظمی، عباس و حاج حسینی، محبوبه (۱۳۹۷) مطالعات فرهنگی دانشگاهی در ایران، پژوهشکده مطالعات
اجتماعی و فرهنگی
رضایی، محمد (۱۳۹۹) رهایی بخشی مطالعات فرهنگی، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی

Hsing, K. and Chua, B. (2007) **Inter Asia Cultural Studies Reader**, Routledge

Ackbar, A, Erni, N. (2004) **Internationalizing Cultural Studies: An Anthology**, Wiley

جلسه هفتم: مطالعات فرهنگی جوانان

ذکایی، محمد سعید (۱۳۸۶) جامعه شناسی جوانان ایران، تهران، آگه
بریک، مایکل (۱۳۸۰) فرهنگ جوانان تطبیقی: جامعه شناسی فرهنگ و خرده فرهنگ جوانان در آمریکا، انگلستان،
سازمان ملی جوانان
جمعی از نویسندگان (۱۴۰۱) جوان و جوانی در ایران، نشر پارسه
فرانس، آلن (۱۳۹۶) فهم جوانی در مدرنیته متاخر، ترجمه مصطفی درویش، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
شهبابی، محمود (۱۳۸۲) خرده فرهنگ های جوانان در عصر جهانی شدن، فصلنامه مطالعات جوانان،

جلسه هشتم: مطالعات فرهنگی جرم

ذکایی، محمد سعید (۱۳۹۰) جرم شناسی فرهنگی و مسئله جوانان، مجله جامعه شناسی ایران، دوره ۱۳، شماره
۱ و ۲. صص ۵۸-۸۳
ایون، جوکز (۱۳۹۴) رسانه و جرم، ترجمه محمد تقی نوری، نشر مجد

پرت، جان (۱۹۹۲) عوام گرایی کیفی: بسترها، عوامل و آثار، ترجمه هانیه هژب الساداتی، میزان
فارال، استفن و دیگران، ۱۳۹۲، نظم اجتماعی و ترس از جرم در دوران معاصر، ترجمه ح، نیکوکار، میزان
کوهن، استنلی (۱۳۹۸) اهریمن های مردمی و هراس های اخلاقی، ترجمه ح. ملک محمدی، نشر میزان

جلسه نهم: مطالعات فرهنگی شبکه ها و اجتماعات مجازی در ایران

ذکایی، محمد سعید و ویسی، سیمین (۱۴۰۰) زیست مجازی در ایران: عواطف و خرده فرهنگ ها در شبکه
های اجتماعی، آگاه.

کریم زاده، عبدالله (۱۳۹۸) شناخت گفتمانی فضای مجازی، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی
بل، دیوید (۱۳۸۹). درآمدی بر فرهنگ های سایبر، مترجمان: مسعود کوثری و حسین حسینی، تهران: انتشارات جامعه شناسان.
لون، یوست ون (۱۳۹۱). تکنولوژی رسانه ای از منظر انتقادی. مترجم: احد علیقلیان، تهران: انتشارات همشهری، چاپ سوم
فرقانی، محمدمهدی و بهار بدیعی (۱۳۹۴) «فرایند اهلی سازی تکنولوژی رسانه ای: تجربه زیسته جوانان ایرانی از پذیرش تلفن
همراه هوشمند»، فصلنامه مطالعات رسانه های نوین، سال اول، شماره ۴

جلسه دهم: مطالعات فرهنگی مادی در ایران

تلی، کریستوفر و همکاران (۱۳۹۸) راهنمای فرهنگ مادی، ناظرین ترجمه ذکایی و امیددی، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
وودوارد، ایان (۱۳۹۷) فهم فرهنگ مادی، ترجمه شایسته مدنی، لوگوس
فرهنگ و تکنولوژی، (۱۳۷۳) ارغنون، شماره ۱
بودریار، ژان (۱۳۸۹) جامعه مصرفی: اسطوره ها و ساختارها، ترجمه پیروز ایزدی، ثالث

جلسه یازدهم: مطالعات فرهنگی حافظه در ایران

میستال، باربارا (۱۳۹۹) درآمدی بر جامعه شناسی حافظه، ترجمه محمد رسولی، تیسا
ذکایی، محمد سعید (۱۳۹۰) مطالعات فرهنگی و مطالعات حافظه، مجله مطالعات اجتماعی ایران، دوره پنجم، شماره ۳.
صص ۷۲-۹۶
ذکایی، محمد سعید و والا، مسیحا (۱۳۹۹) حافظه فرهنگی و ترومای فرهنگی در تاریخ معاصر ایران، مطالعات فرهنگی و
ارتباطات، ۱۶ (۵۸)، ۱۱-۳۳.
عبداللهی، حمید و یزدان آشوری، فاطمه (۱۳۹۲) تاریخ معاصر ایران در حافظه جمعی ایرانیان: مطالعه ای بین قومی، مطالعات
جامعه شناختی، شماره ۲۰.
داودی، علی اصغر (۱۳۹۱)، "نقش حافظه ی جمعی در بروز منازعات قومی، مجله جامعه شناسی ایران، سال ۱۳، شماره ۱ و ۲.

جلسه دوازدهم: مطالعات فرهنگی عواطف در ایران

ذکایی، محمد سعید (۱۳۹۸) (گردآورنده) عواطف در جامعه و فرهنگ ایرانی، آگاه
ترنر، جاناتان، (۱۳۹۷) مسئله عواطف در جوامع، ترجمه محمد رضا حسنی، انتشارات علمی فرهنگی
مک گوان، تاد (۱۴۰۲) پایان ناخرسندی: ژاک لکان و ظهور جامعه لذت، ترجمه علیمحمدی و شهبازی، ققنوس
ریکور، ژان، پل (۲۰۰۷) لکان و عشق. ترجمه داریوش برادری
شلر، ماکس (۱۳۹۲) کین توزی، ثالث

جلسه سیزدهم: مطالعات فرهنگی دایاسپورا و مهاجرت

هال، استوارت و گراسبرگ، لارنس (۱۳۹۶) پروبلماتیک هویت در مطالعات فرهنگی: هویت و جهانی شدن، ترجمه سیاوش
قلی پور و علیرضا مرادی، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
کاظمی پور، عبدالمحمد (۱۳۹۷) در تنگنای بیم و امید، پژوهشی در باره زندگی مسلمانان در کانادا، نشر نی
دریدا، جان (۱۳۸۷) جهان وطنی و بخشایش، ترجمه امیر هوشنگ افتخاری راد، گام نو

جلسه چهاردهم: مطالعات فرهنگی بدن و زیبایی

اخوت، احمد (۱۳۸۹) دو بدن شاه؛ تأملاتی درباره نشانه‌شناسی بدن و قدرت، تهران، خجسته.
ذکایی، محمد سعید و آمن پور، مریم (۱۳۹۲) در آمدی بر تاریخ فرهنگی بدن در ایران، تیسا
لوپرتون، داوید (۱۳۹۸) جامعه شناسی بدن، ترجمه ناصر فکوهی، ثالث
روحی، زهره (۱۳۹۹)، تاریخ فرهنگی بدن و بدنمندی در ایران عصر جدید، تهران، انسان‌شناسی

جلسه پانزدهم: مطالعات فرهنگی فراغت و ورزش

بورديو، پیر (۱۳۹۰) تمایز: نقد اجتماعی قضاوت های ذوقی، ترجمه حسن چاوشیان، ثالث
کشمور، الیس (۱۳۹۶) فرهنگ شهرت، ترجمه احسان شاه قاسمی، پژوهشکده فرهنگ، هنر و ارتباطات
هریس؛ دیوید (۱۳۹۱) مفاهیم کلیدی مطالعات فراغت، ترجمه محمد سعید ذکایی و سنا چاوشیان، تیسا
ذکایی، محمد سعید (۱۳۹۲) فراغت، مصرف و جامعه: گفتارهایی انتقادی، تیسا
Tomlinson, A. (2007) The Sports Studies Reader, Routledge

جلسه شانزدهم: مطالعات فرهنگی و تاریخ

برک، پیتیر، ۱۳۸۹، تاریخ فرهنگی چیست؟ ترجمه نعمت الله فاضلی و مرتضی قلیچ. تهران: پژوهشکده تاریخ اسلام
پوپ، آرتور، ۱۳۸۷، سیری در هنر ایران، ترجمه نجف دریا بندری. تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
جنکینز، کیت (۱۳۹۳) بازاندیشی در تاریخ، ترجمه حسنعلی نوذری، آگه

زرین کوب، عبدالحسین، ۱۳۸۳، تاریخ مردم ایران. تهران: انتشارات امیرکبیر.
فاضلی، نعمت‌الله، ۱۳۹۳، تاریخ فرهنگی ایران مدرن، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
هاروی، دیوید، ۱۳۹۲، پاریس پایتخت مدرنیته، ترجمه عارف اقوامی مقدم. تهران: نشر پژوهاک

متن‌های از منابع مرتبط با سنت‌های نظری مطالعات فرهنگی

میلنر، آندره و براویت، جف (۱۳۹۲) درآمدی بر نظریه فرهنگی معاصر، ترجمه جمال محمدی: ققنوس
اسمیت، فیلیپ (۱۳۸۷) درآمدی بر نظریه فرهنگی، ترجمه حسن پویان، دفتر پژوهش‌های فرهنگی
کهون، لارنس (۱۳۹۴) از مدرن تا پست مدرن، ترجمه عبدالکریم رشیدیان، نشر نی
جیمسون، فردریک (۱۳۹۰) پست مدرنیسم: منطق فرهنگی سرمایه‌داری متاخر، ترجمه. مجید محمدی، فرهنگ رجایی و
فاطمه گیوه‌چیان، نی
لیوتار، ژان فرانسوا (۱۳۹۵) وضعیت پست مدرن، ترجمه حسینعلی نودری، گام نو
سعید، ادوارد (۱۳۸۲) فرهنگ و امپریالیسم، ترجمه اکبر افسری، توس
دولوز، ژیل (۱۳۹۴) فوکو، ترجمه نیکو سرخوش و افشین جان‌دیده، نی
آلن، گراهام (۱۳۸۰)، بینامتنیت، یزدانجو، پیام، نشر مرکز
دریدا، ژاک (۱۳۹۵) نوشتار و تفاوت، ترجمه عبدالکریم رشیدیان، نی
مورتون، استفان (۱۳۹۲) گایاتری چاکراورتی اسپیواک، ترجمه نجمه قابلی، بیدگل
ایگلتون، تری (۱۳۶۸) نظریه ادبی، مخبری، عباس، نشر مرکز
یزدانجو، پیام (۱۳۸۱) به سوی پسامدرن: پساساختارگرایی در مطالعات ادبی، مرکز
کالر، جان‌اتان (۱۳۸۸) در جستجوی نشانه‌ها: نشانه‌شناسی، ادبیات، و اسازی، صادقی، لیلا، نشر علم
دانسی، مارسل (۱۳۹۶) فهم نشانه‌شناسی رسانه‌ها، گودرز میرانی، بهزاد دوران، انتشارات علمی و فرهنگی
رولان بارت (۱۳۸۷)، درآمدی بر تحلیل ساختاری روایت‌ها، محمد راغب، رخداد نو
بارت، رولان (۱۳۹۵)، لذت متن، یزدانجو، پیام، نشر مرکز
بارت، رولان (۱۳۹۵)، امپراتوری نشانه‌ها، ناصر فکوهی، ناصر، نشر نی
تودوروف، تزوتان (۱۳۷۷)، منطق گفتگویی میخائیل باختین، کریمی، داریوش، مرکز
برتنز، ویلم یوهانس (۱۳۸۲)، نظریه ادبی، سجودی، فرزانه، نشر آهنگ دیگر
ویستر، راجر (۱۳۸۲) پیش درآمدی بر مطالعه نظریه ادبی، پاینده، حسین، نشر روزنگار
اباذری، یوسف (۱۳۸۰) رولان بارت و اسطوره و مطالعات فرهنگی، ارغنون، ۱۸
استریناتی، دومینیک (۱۳۸۰) نظریه‌های فرهنگ عامه پسند، ترجمه ثریا پاک نظر، گام نو
استوری، جان (۱۳۹۵) مطالعات فرهنگی در باره فرهنگ عامه؛ ترجمه حسین پاینده، آگه
ریچاردز، بری (۱۳۹۴) روانکاوی فرهنگ عامه: نظم و ترتیب نشاط، ترجمه حسین پاینده؛ نشر مروارید

شیوه ارزیابی:

الف) امتحان: ارزیابی دانشجویان این درس بر اساس امتحان کتبی پایان ترم و همچنین دو گزارش ارایه شده در طول ترم خواهد بود. منبع اصلی امتحان مباحث کلاس، یادداشت های دانشجویان از مباحث درسی و نیز گزارش های ارایه شده دانشجویان در کلاس است (۱۴ نمره).

برای گزارش اول دانشجویان با تایید استاد، یکی از مسایل تجربی و یا مقولات (مفاهیم) تحلیلی مطالعات فرهنگی را انتخاب کرده و در مرحله بعد دو و یا سه متن مرتبط با آن (فارسی یا غیر فارسی) را شناسایی و در قالب دو تا دو هزار و پانصد کلمه جستاری توصیفی و تحلیلی آماده خواهند کرد. هدف این جستارها مقایسه ایده های طرح شده در آثار مروری و ارایه سنتزی است که نقاط اشتراک، تفاوت، قدرت، ضعف و بویژه مفید بودن و کارایی آنها را برای تحلیل مسایل فرهنگی جامعه ایران نشان دهد (۳ نمره). مسایل و مفاهیم کلیدی در مطالعات فرهنگی تنوع زیادی دارد و به فراخور تحولات میدان دانش و نیز وقایع و تحولات فرهنگی و سیاسی در سطح جهانی و محلی تکرر بیشتری نیز می یابد. توصیه جدی بر این است که محورهای انتخابی متفاوت از محورهای مورد بررسی در جلسات کلاس باشند و فرصتی برای بسط تجارب دانشجویان را فراهم سازند. از جمله نمونه های پیشنهادی موارد زیر قابل ذکر است:

(مصرف، مد، سبک زندگی، زندگی روزمره، فرهنگ های نسلی، فراغت، گردشگری، عدالت و صلح، بنیاد گرایی، جنبش های دینی، هویت دینی، هویت ملی، نظم نولیبرال، استعمار نو، علم و فناوری، هوش مصنوعی، دانش محلی، ترجمه فرهنگی، فراملی شدن، جنسیت (مرد بودگی/زن بودگی)، تاریخ فرهنگی، فرهنگ شهری، فرهنگ های بصری، فرهنگ و طبقه، سلبریتی ها) متن های انتخابی حتما باید از کتاب های (نه مقالات) فارسی و یا غیر فارسی معتبری باشند که از کیفیت و استاندارد تحلیلی/تجربی مناسبی برخوردار باشند، توسط ناشران معتبری به چاپ رسیده باشند و کما بیش محل رجوع باشند. در نهایت از میان آثار اولیه شناسایی شده دو منبع برای بررسی، معرفی، تحلیل و تطبیق انتخاب می شوند. گزارش شفاهی از این تحلیل مروری منابع بر اساس نوبت های تعریف شده برای هر دانشجو در طول جلسات ترم و برای حدود ۲۰ دقیقه ارایه و مورد بحث قرار می گیرد. نسخه مکتوب ۲۰۰۰ کلمه ای این تحلیل نیز در کنار گزارش دوم نهایتا تا یک هفته پس از امتحان می بایست ارایه شود.

گزارش دوم جستاری توصیفی و تحلیلی است که اتکای آن به مشاهدات و تجارب زیسته و روزمره است. برای این گزارش لازم است به انتخاب خود موضوع یا مساله ای را انتخاب کنید (در صورت تمایل موضوع انتخابی می تواند در امتداد گزارش مروری شما باشد) و سپس روایتی تحلیلی را با الهام از مفاهیم و سازه های مطالعات فرهنگی در حدود ۲۰۰ کلمه برای مشاهدات خود تنظیم کنید. مبنای ارزیابی کیفیت مشاهده و توجه شما به لایه های پنهان معانی یا کنشها، عمیق بودن توصیف، به کار گیری استعاره ها و مفاهیم مطالعات فرهنگی و کیفیت استدلال و تحلیل خواهد بود. (۳ نمره)